KORXONALARDA IQTISODIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA MENEJMENTNING O'RNI

Xomidova Xayotxon Ikromovna
Qo'qon shahar 43-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi direktori

Annotatsiya. Mazkur tezisda korxonalarda iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni tashkil etishda menejmentning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, moddiy, moliyaviy va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini maqbullashtirish, mehnat unumdorligini oshirish hamda boshqaruv qarorlarini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqilgan. Korxonalarning iqtisodiy imkoniyatlaridan to'liq foydalanishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: menejment, iqtisodiy resurslar, korxona, moddiy resurslar, moliyaviy resurslar, mehnat resurslari, resurslardan foydalanish samaradorligi, xarajatlarni boshqarish, mehnat unumdorligi.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan mavjud iqtisodiy resurslardan qanday foydalanilishiga bog'liq. Har qanday korxona o'z faoliyatini amalga oshirish uchun moddiy, moliyaviy, mehnat va axborot resurslariga ehtiyoj sezadi. Ushbu resurslarning cheklanganligi, ularning qiymati va ulardan foydalanish darajasi korxona faoliyatining iqtisodiy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Resurslardan samarasiz foydalanish ishlab chiqarish xarajatlarining ortishi, mahsulot tannarxining ko'tarilishi, mehnat unumdorligining pasayishi va korxonaning raqobatbardoshligi susayishiga sabab bo'lishi mumkin. Aksincha, resurslarni to'g'ri rejalashtirish, taqsimlash va nazorat qilish korxonaning mavjud imkoniyatlaridan oqilona foydalanish hamda iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, menejment korxonalarda iqtisodiy resurslarni boshqarish, ularning sarflanishini nazorat qilish va belgilangan maqsadlarga erishishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi

Tadqiqotning maqsadi korxonalarda iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishda menejmentning ahamiyatini ochib berish, resurslarni boshqarish jarayonidagi asosiy muammolarni yoritish hamda ulardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Iqtisodiy resurslar korxonaning mahsulot ishlab chiqarishi, xizmatlar ko'rsatishi va xo'jalik faoliyatini amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan vositalar majmuasidir. Ular tarkibiga xomashyo va materiallar, asosiy vositalar, moliyaviy mablag'lar, xodimlarning mehnati, vaqt hamda boshqaruv uchun zarur axborotlar kiradi. Ushbu resurslarning o'zaro muvofiqlashtirilishi korxona faoliyatining uzluksizligini ta'minlaydi.

Menejmentning asosiy vazifalaridan biri mavjud resurslarni korxonaning strategik va joriy maqsadlariga muvofiq taqsimlashdan iborat. Bunda resurslardan foydalanishning iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiqligi, ularning sarflanish darajasi va erishilgan natijalar o'rtasidagi bog'liqlik hisobga olinishi kerak.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Moddiy resurslardan samarali foydalanish

Moddiy resurslar korxonaning ishlab chiqarish faoliyatida muhim o‘rin tutadi. Xomashyo, materiallar, ehtiyot qismlar, energiya va boshqa ishlab chiqarish vositalarining o‘z vaqtida yetkazib berilishi mahsulot ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlaydi.

Moddiy resurslarni boshqarishda ularning ehtiyojini oldindan aniqlash, ombor zaxiralarini maqbul darajada saqlash va sarflanishini nazorat qilish muhimdir. Ortiqcha zaxiralar korxona mablag‘larining muomaladan chetda qolishiga olib kelishi mumkin. Zaxiralarning yetishmasligi esa ishlab chiqarish jarayonida uzilishlarni yuzaga keltiradi.

Shuning uchun korxonalarda moddiy resurslarga bo‘lgan talabni rejalashtirish, xaridlarni ishlab chiqarish ehtiyojlari bilan muvofiqlashtirish va resurslarning yo‘qotilishini kamaytirishga qaratilgan boshqaruv usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq.

Moliyaviy resurslarni boshqarish

Moliyaviy resurslar korxonaning ishlab chiqarish, investitsiya, ish haqi va boshqa xo‘jalik xarajatlarini qoplash uchun zarur mablag‘larni o‘z ichiga oladi. Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish korxonaning to‘lov qobiliyatini saqlash, xarajatlarni nazorat qilish va rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi.

Moliyaviy menejment doirasida daromad va xarajatlarni rejalashtirish, pul oqimlarini nazorat qilish, investitsiya qarorlarini baholash hamda mavjud mablag‘lardan oqilona foydalanish muhim vazifalar hisoblanadi.

Korxonada moliyaviy rejalashtirishning yetarli darajada tashkil etilmasligi mablag‘lar taqchilligi, majburiyatlarni o‘z vaqtida bajara olmaslik va ishlab chiqarish faoliyatining cheklanishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli rahbariyat moliyaviy ko‘rsatkichlarni muntazam tahlil qilishi va mablag‘larni ustuvor yo‘nalishlarga muvofiq taqsimlashi lozim.

Mehnat resurslaridan oqilona foydalanish

Mehnat resurslari korxona faoliyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Xodimlarning malakasi, tajribasi, mehnatni tashkil etish darajasi va vazifalarning aniq taqsimlanishi ishlab chiqarish natijalariga ta’sir ko‘rsatadi.

Mehnat resurslarini samarali boshqarish uchun xodimlarning vazifalarini aniq belgilash, ularning malakasini oshirish, ish jarayonlarini muvofiqlashtirish va mehnat natijalariga mos rag‘batlantirish tizimini shakllantirish zarur. Xodimlarning imkoniyatlaridan to‘g‘ri foydalanish bir xil resurslar bilan yuqoriroq natijalarga erishishga yordam berishi mumkin.

Bunda ish samaradorligini baholashda faqat bajarilgan ish hajmi emas, balki mahsulot sifati, belgilangan muddatlarga rioya qilish va resurslardan foydalanish darajasi ham hisobga olinishi kerak.

Vaqt va axborot resurslarining ahamiyati

Zamonaviy korxonalarda vaqt va axborot ham muhim iqtisodiy resurslar sifatida qaraladi. Ish jarayonlarining ortiqcha cho‘zilishi, ma’lumotlarning kechikib olinishi yoki noto‘g‘ri axborot asosida qaror qabul qilinishi korxonaning iqtisodiy natijalariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Boshqaruv jarayonlarida elektron hisob tizimlari, raqamli hisobotlar va ma’lumotlarni tahlil qilish vositalaridan foydalanish resurslar sarfini kuzatish va qarorlarni tezkor qabul qilish imkoniyatini oshiradi. Bunday vositalar korxona faoliyati to‘g‘risidagi ma’lumotlarni tizimlashtirish va mavjud muammolarni o‘z vaqtida aniqlashga yordam beradi.

Shu bilan birga, axborot texnologiyalarini joriy etish korxonaning ehtiyojlari, moliyaviy imkoniyatlari va xodimlarning tayyorgarligiga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Resurslardan foydalanish samaradorligini baholash

Iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini aniqlash uchun korxona faoliyatining tegishli ko‘rsatkichlarini muntazam tahlil qilish zarur. Bunda resurslar sarfi va erishilgan iqtisodiy natijalar o‘rtasidagi munosabat o‘rganiladi.

Jumladan, mehnat unumdorligi, mahsulot tannarxi, material sig‘imi, aktivlardan foydalanish darajasi, foyda va rentabellik kabi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin. Ushbu ko‘rsatkichlar korxonaning qaysi yo‘nalishlarida resurslardan foydalanish yaxshilanayotganini yoki qo‘shimcha boshqaruv choralariga ehtiyoj mavjudligini aniqlashga yordam beradi.

Bunda ko‘rsatkichlarni oldingi davrlar natijalari, belgilangan reja va tegishli tarmoqdagi sharoitlar bilan taqqoslash maqsadga muvofiq. Faqat bitta ko‘rsatkich asosida umumiy xulosa chiqarish to‘g‘ri bo‘lmaydi, chunki resurslardan foydalanish samaradorligi bir nechta omillarga bog‘liq.

Amaliy takliflar

Korxonalarda iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish va menejment faoliyatini takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. **Resurslarga bo‘lgan ehtiyojni oldindan rejalashtirish.** Ishlab chiqarish hajmi, sotuv prognozi va mavjud imkoniyatlarni hisobga olgan holda moddiy hamda moliyaviy resurslarga ehtiyojni aniqlash lozim.
2. **Resurslar sarfi ustidan muntazam nazorat o‘rnatish.** Xomashyo, materiallar, energiya va boshqa resurslarning sarflanishini belgilangan me’yorlar bilan taqqoslab borish ortiqcha xarajatlarni aniqlashga yordam beradi.
3. **Moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish.** Daromadlar va xarajatlarni rejalashtirish, pul oqimlarini nazorat qilish hamda moliyaviy mablag‘larni ustuvor vazifalarga yo‘naltirish zarur.
4. **Mehnat unumdorligini oshirish.** Xodimlar malakasini rivojlantirish, mehnat taqsimotini takomillashtirish va natijaga asoslangan rag‘batlantirish mexanizmlarini qo‘llash maqsadga muvofiq.
5. **Raqamli boshqaruv vositalaridan foydalanish.** Elektron hisob va tahliliy hisobotlar yordamida resurslar harakati, xarajatlar va ishlab chiqarish natijalari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni tezkor olish imkoniyatini kengaytirish lozim.
6. **Samaradorlik ko‘rsatkichlarini joriy etish.** Har bir resurs turi bo‘yicha o‘lchanadigan ko‘rsatkichlarni belgilash, ularni muntazam tahlil qilish va natijalarga qarab boshqaruv qarorlarini qayta ko‘rib chiqish zarur.

Ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi korxonalarda resurslardan foydalanish intizomini mustahkamlash, xarajatlarni maqbullashtirish va boshqaruv qarorlarining sifatini oshirishga ko‘maklashishi mumkin. Kutiladigan iqtisodiy samara esa korxonaning faoliyat sohasi, ishlab chiqarish xususiyatlari va mavjud resurslariga bog‘liq bo‘ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish korxonalar faoliyatining barqarorligi va raqobatbardoshligini ta’minlashning muhim shartlaridan biridir. Bunda menejment resurslarni rejalashtirish, taqsimlash, ulardan foydalanishni nazorat qilish va erishilgan natijalarni baholash orqali korxonaning iqtisodiy maqsadlariga erishishiga xizmat qiladi.

Moddiy, moliyaviy, mehnat, vaqt va axborot resurslarini o‘zaro muvofiqlashtirib boshqarish korxonaning ishlab chiqarish imkoniyatlarini yaxshiroq ishga solishga yordam beradi. Shu bilan birga,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, xarajatlarni muntazam tahlil qilish va xodimlar faoliyatini samarali tashkil etish boshqaruv natijadorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Demak, korxonalarda menejmentni takomillashtirish iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish, ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun zarur boshqaruv shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fayol H. General and Industrial Management. London: Pitman, 1949.
2. Drucker P. F. The Practice of Management. New York: Harper & Brothers, 1954.
3. Robbins S. P., Coulter M. Management. Pearson. Nashr yili va nashr raqami foydalanilgan nusxa asosida ko‘rsatiladi.
4. Koontz H., Weihrich H. Essentials of Management: An International, Innovation, and Leadership Perspective. McGraw-Hill. Nashr ma’lumotlari foydalanilgan nusxaga muvofiq aniqlashtiriladi.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Raqobat to‘g‘risida”gi Qonuni, 2023-yil 3-iyuldagi O‘RQ-850-son.
6. O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni, 2019-yil 25-dekabrdagi O‘RQ-598-son.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy statistik ma’lumotlari. https://stat.uz
8. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. https://lex.uz

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.